

Т.О. Самофалова,
аспірант кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ

ІМПЕРАТИВИ МЕТОДОЛОГІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У ІННОВАЦІНО-ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ВІДТВОРЕННІ

Розглянуто об'єктивні умови розвитку методології державного регулювання фінансових потоків, засоби реалізації державного економічного інтересу у інноваційно-інвестиційному відтворенні.

Ключові слова: методологія, державне регулювання, економічний інтерес, інноваційний процес.

Уперше в науковому значенні термін «інновація» використав, як відомо, Й. Шумпетер, відзначивши її мотиваційну природу. Він визначив це поняття як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, мотивовану підприємницьким духом [9].

Розглядаючи інвестиції з точки зору інвестора, слід зазначити, що мотивація інвестора вирізняється причиною або шляхами досягнення цілей та може бути спрямованою на підтримку та впровадження інновацій, нарощування капіталу, участь в управлінні, пільгове оподаткування тощо [15, с. 62]. Отже, інновації є явищем, яке виникає у процесі розширеного відтворення та є наслідком специфічного цілепокладання та мотивації суб'єкта господарювання.

На мотиваційний чинник у відтворенні економічного укладу на принципово новому рівні звертав увагу М. Вебер. Підприємницький дух, що породжує новацію (від лат. novos) та є умовою її реалізації у сфері матеріального виробництва чи у соціальній сфері, науковець розглядає у праці «Протестантська етика та дух капіталізму». Від моменту народження капіталістичної економіки та появи новацій, пише Вебер, «питання про рушійні сили експансії сучасного капіталізму – це, насамперед, не питання про джерела грошових ресурсів, а питання про розвиток капіталістичного духу. Там, де він виникає і утверджує себе, він здобуває потрібні йому грошові ресурси, а не навпаки» [3].

Отже, за Вебером, наявність фінансових ресурсів не є детермінантою активізації інноваційних процесів. Виходячи з цього, джерелом інноваційних перетворень та їх рушійною силою є людина як головна діюча особа інноваційного процесу, що втілює в ньому власний економічний інтерес, здобуваючи в цьому процесі необхідні фінансові ресурси.

Якщо розглядати економічний інтерес як прагнення суб'єкта до максимізації корисності, що характеризується трансформацією потреб у цілі, а ресурсів і технологій – у засоби їх досягнення [18], можна припустити притаманність такого інтересу державі при здійсненні функцій регулювання економічних процесів, причому не тільки в опосередкованій формі, коли йдеться про керівництво людьми, які є провідниками бажаних процесів та об'єктів, тобто носіями певних економічних інтересів, але про державу як носія економічного інтересу. І хоча науковці, зокрема О. Дацій, дотримуються переконання, що державний інтерес можна звести до економічного, фінансового інтересу, лише у випадках, коли задоволення потреб держави, території, громади безпосередньо залежить від надходження коштів до бюджетних та позабюджетних фондів [6], логічно припустити, що така функція впливає з закону максимізації корисності за умов обмежених ресурсів, який є мотивом такої діяльності.

Структурування економічних інтересів всередині суб'єкта управління (у нашому випадку це державне управління) зумовлено прагненням до оптимізації процесів специфікації та узгодження даних мотивів. У процесі структурування виникає метаінтерес – мотив, який спонукає суб'єкта не до взаємодії з конкретним контрагентом (інтерес), а до залучення в існуючу на певній території та в певний момент часу систему взаємовигідних зв'язків [18]. Такий метаінтерес, на наш погляд, є невід'ємною характеристикою сутності державного управління інноваційно-інвестиційним відтворенням, оскільки інноваційно-інвестиційне відтворення є не що інше, як інноваційно вмотивоване відтворення в найбільш широкому сенсі. І задля того, аби домогтись інноваційної ознаки відтворення держава у визначенні методів і

функцій державного регулювання об'єктивно повинна керуватись метаінтересом. Зрозуміло, що така ситуація можлива лише за умов функціонування влади, що керується загальнодержавними національними інтересами та цінностями. Наявність метаінтересу, що розглядається в даному контексті для владних структур, які легко трансформують метаінтерес у власний, приватизуючи його по частинах з метою максимізації особистої корисності не створює суспільної корисності, а отже, не розглядається.

У цьому контексті постає запитання про можливості трансформації метаінтересу, тобто державного інтересу до інноваційно-інвестиційного відтворення на інтерес громади та кожного окремого суб'єкта економічних процесів за допомогою державного регулювання.

Питаннями методології плідно займаються вивчають В. Бакуменко, М. Гаман, Дацій О., Князев В., Сурмін Ю. Проте виначені частини проблеми залишаються поза увагою науковців.

Мета роботи – визначення умов та засобів реалізації державного метаінтересу як імперативів методології державного регулювання.

Викладення основного матеріалу Моральний світогляд індивіда є невід'ємним від світогляду суспільства, складовою частиною якого є цей індивід, і від взаємовідносин, що панують у цьому суспільстві, де індивід виступає учасником через громадянство чи суспільний клас залежить від формування його світогляду та норм поведінки [17]. У цьому контексті слід послатись на Гегеля, який зазначав, що закони, звичаї, інституції, моральні оцінки певного народу віддзеркалюють його ментальність, але вони також формують цю ментальність і постійно її переформовують у своєму розвитку.

Соціалізація економіки в цьому сенсі виступає необхідною передумовою формування ефективного інноваційного підприємництва. Проблема формування цінностей інноваційно-інвестиційної парадигми існує для України у світлі її історичного розвитку. Процес соціалізації економіки, що є іманентним еволюційному розвитку суспільства, полягає у

використанні основними суб'єктами господарювання у своїх інтересах специфічної системи знань, норм і цінностей та передбачає засвоєння та використання цінностей певного еволюційного періоду. До визнаних сьогодні у світовому суспільстві загальноцивілізаційних постіндустріальних цінностей належать: стабільна внутрішня та міжнародна конкурентоспроможність, розвиток соціального та людського капіталу, інтелектуалізація економіки, інноваційна спрямованість інвестиційної діяльності [8, с. 4].

Держава через інституціональне будівництво, законодавчу діяльність, а також через освіту може суттєво впливати на ментальність, переформатовуючи її відповідно до загальнолюдських цінностей, елементом яких є, на наш погляд, уявлення про конкурентоспроможність держави, інноваційність інвестицій, демократизм управління тощо.

Якісне зростання досягається за умов, коли цикл інновацій започатковується у відносинах між людьми, розгортається у виробництві й завершується в соціально-економічних, екологічних та інших результатах господарської діяльності, забезпечуючи потреби суспільства [12, с. 235]. З урахуванням вищевикладеного інноваційний процес розглядається нами як комплексне соціальне, психологічне і культурне явище.

Кожен індивід діє відповідно до своєї духовності. Саме через усвідомлення власного інтересу кожним і не можливе “інженерне”, механістичне конструювання суспільства. Людство активно чинить опір чий би то не було реформаторській творчості в соціальній сфері [2].

З цього приводу С. Курдюмов відзначає необхідність звільнення від забобону, згідно з яким зовнішнім впливом на складну систему можна з легкістю здійснювати її корінну перебудову... Мозок, психіка людини, економіка, природне середовище – все це найскладніші відкриті нелінійні системи й керувати ними „командними”, „адміністративними методами”, без огляду на структурування, що відбувається в них за їхніми власними законами, не вдається [16, с. 25]. Тому ймовірність подолання успадкованого

від радянських часів та накопиченого негативу в інноваційній сфері існує через побудову адекватного механізму управління інноваційним процесом.

Механізм управління ми розглядаємо як засіб розв'язання суперечностей явища чи процесу, послідовну реалізацію дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй методів управління та спрямованих на досягнення визначеної мети [7, с. 12].

Викладене вище дає підстави стверджувати, що в побудові механізмів управління, зокрема тих, що стосуються інноваційно-інвестиційного відтворення, джерелом яких є специфічна мотивація суб'єкту господарювання, слід виходити з антропосоціального підходу. Такий підхід, на відміну від технократичного, надає явну перевагу людському фактору як головній рушійній силі суспільства. Про нього дедалі частіше згадується в літературі як про антипода панівним у нас технократичним поглядам на процеси суспільного розвитку, суть яких зводиться до пріоритету фінансових, матеріальних, технологічних та інших ресурсів і серед яких далеко не на першому місці стоять людські ресурси [4, с. 60].

Розглядаючи державне управління як особливу соціальну функцію, котра виникає з потреби самого суспільства як складної динамічної самокерованої системи (що самоуправляється) і супроводить всю історію суспільства, набуваючи відповідних державних форм [7, с. 13], слід зазначити, що соціальна система має еволюційну природу.

Суспільна система розглядається як завжди перехідна, а також і держава, що постійно пристосовується і оновлюється. Такий рух держави вимагає також і змін у методології державного управління як специфічній діяльній системі, яка включає в себе принципи, категорії, теорії, парадигми і методи, що мають специфічне цільове призначення, пов'язане з реалізацією діяльності [1, с. 12]. Методологія державного управління інноваційно-інвестиційного відтворення перебуває на етапі формування.

У методології державного управління на сьогодні визначальною є низка об'єктивних процесів. По-перше, чітко виокремлюється тенденція до відмови від розгляду статичного об'єкта, що складається з елементів, пов'язаних між собою елементарними зв'язками, на користь розгляду об'єкта в динаміці як сукупності нелінійних процесів. Великого методологічного значення набуває ідея багатоваріантності розвитку, переоцінюється роль суб'єкта і об'єкта в розвитку в бік більшої значущості суб'єкта, який перестає лише слідувати за природністю об'єкта, а сам формує для нього простір змін [1, с. 24].

По-друге, вартісний та інституціональний підходи до визначення суспільного процесу на теперішньому етапі вже не можуть відбити всю глибину та різноманітність соціальної форми руху матерії. Сучасна наука ґрунтується на ідеї універсального еволюціонізму, згідно з яким органічна і неорганічна природа рухається в бік ускладнення та самоорганізації. Якщо на попередніх етапах людина стояла осторонь розвитку природи, була стороннім спостерігачем, то тепер вона посіла центральну ланку наукової картини світу [13, с. 92].

По-третє, трансформаційний процес набуває ознак самоорганізуючої системи, представленої сучасною науковою парадигмою – синергетикою. Як сучасна методологічна парадигма синергетика знаходить широке застосування в економічних дослідженнях, вважається універсальним науковим підходом, який вивчає причини виникнення та рівноважної впорядкованості та формування нових стабільних структур [14, с. 7].

В інноваційній моделі розвитку економіки, тобто в розширеному відтворенні на інноваційній основі, інноваційна діяльність набуває якості цілеспрямованих і відтворюваних на систематичній основі широкомасштабних інноваційних процесів, поширених в усіх галузях національної економіки [5].

Процеси, що відбуваються в економіці країни в усій їх багаторівневості, множині та різноманітності, як і будь-які інші процеси,

володіють ознаками двосторонності, кількісно-якісним переходом і невизначеністю. Відмінність між системою та процесом полягає в тому, що система не може діяти відразу у двох протилежних напрямках на відміну від процесу, не має зворотного напрямку. У цьому сенсі, розглядаючи національну інноваційну систему, ми маємо на увазі однонаправленість на незворотність розвитку. Коли йдеться про фінансові потоки, або рух капіталу, що супроводжує інноваційно-інвестиційне відтворення в економіці, говоримо про процес. Наявне протиріччя протиріччя між направленістю та рухом самої системи та власне процесів, заради яких створювалась така система, потребує вирішення у площині методології державного управління.

З точки зору державного управління важлива можливість подолання невизначеності у взаємопереході стадій та етапів процесу, закріплення позитивних тенденцій та підтримання їх відтворення. У цьому, на наш погляд, полягає функція державного регулювання щодо фінансових потоків у процесі інноваційно-інвестиційного відтворення. З метою подолання зворотності та невизначеності в інноваційній сфері, забезпечення життєдіяльності системи державного регулювання фінансових потоків в інноваційно-інвестиційному відтворенні, на наш погляд, державне управління потребує уточнення методології щодо організаційного та функціонального забезпечення, а також цілепокладання, виходячи з критерію самовідтворення інноваційного процесу. Найбільш раціонально виглядатиме в даному контексті доповнення принципів, що стосуються державного управління іноваційно-інвестиційним відтворенням принципом забезпечення самовідтворення. Дотримання цього принципу дозволить у діяльності організаційно-функціональних систем домогтись незворотності інноваційно-інвестиційного процесу.

Як відзначено вище, науковою дисципліною, що увібрала в себе основні риси нелінійного підходу, основні його методи, ставши його парадигмою у світоглядovому плані, є синергетика. Системи, що розглядаються в синергетиці, окрім нелінійності повинні відповідати ще

двом умовам: відкритості та дисипативності, тобто завданості загального напрямку еволюції системи, що дозволяє їй вийти на атрактор [11].

По суті парадигма з погляду синергетики виступає як реальні методологічні структури, що формуються в просторі і в часі, тобто як атрактори, що розглядаються як цілі і стан еволюції, деякі збурення середовища. Парадигма як атрактор являє собою деяку методологічну структуру збурення, що справляє пульсуючі впливи на діяльність [1, с. 20].

Унаслідок цього, коли йдеться про можливості державного регулювання економічних перетворень, слід враховувати, що «управлінська» дія флуктуацій на розвиток нелінійних систем повсякчасно, а в точках біфуркації особливо, буває ефективною виключно за наявності погодженості з внутрішніми властивостями системи (культурні традиції, економічні, політичні та інші ментальні особливості), тобто лише резонансна дія випадковостей спричиняє ефективний вихід системи на атрактор – власну лінію розвитку [10, с. 161].

Отже, слід зазначити, що інноваційний характер відтворення з точки зору методології державного управління володіє ознаками дисциплінарної парадигми за Куном.

Стосовно державного регулювання економічних процесів, очевидно, слід сьогодні виокремлювати на тлі розширеного відтворення в загальному вигляді інноваційно-інвестиційне відтворення як результат специфічного цілепокладання та мотивації. Головним аргументом на користь такого судження є необхідність формування у суб'єктів господарювання комплексу цінностей ринкової економіки, із притаманною їм системою мотивацій.

Викладене дозволяє дійти таких висновків: невід'ємною характеристикою сутності державного управління інноваційно-інвестиційним відтворенням є державний метаінтерес, що є спонукальним мотивом залучення держави в існуючу систему взаємовигідних зв'язків між суб'єктами інноваційного процесу. За умов врахування сучасних тенденцій

розвитку методології державного управління застосування імперативів методології створює умови реалізації державного метаінтересу в інноваційно-інвестиційному відтворенні – застосування антропосоціального підходу в державотворенні, заснованого на мотиваційній природі інноваційного процесу. Основним засобом реалізації метаінтересу стосовно підтримання фінансових потоків у інноваційно-інвестиційному відтворенні є уточнення принципів державного управління у частині самовідтворення інноваційного процесу, ґрунтоване на можливій зворотності розвитку інноваційних процесів. Такі умови розглядаються нами як імперативи методології, становлячи основу дисциплінарної парадигми інноваційно-інвестиційного розвитку. Побудова відповідної дисциплінарної матриці державного управління на підставі імперативів антропосоціального підходу та самовідтворення інноваційного процесу та фінансових потоків як його складових дозволить перетворити державний метаінтерес на інтерес громади і окремого індивідуума стосовно формування фінансових потоків інноваційно-інвестиційного відтворення.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В., Князев В., Сурмін Ю. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку // Вісник УАДУ. – 2003. – № 2.
2. Білодід Ю. Філософія: Навч. посіб. – Житомир: Полісся, 1996. – 189 с.
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К.: Основи. – 1994. – 264 с.
4. Гошко А.О. Формування моделі цільового місцевого самоврядування в Україні: Моногр. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 172 с.
5. Гусев В. Державна інноваційна політика у форматі національної інноваційної системи // Вісн. УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 103.
6. Дацій О. Адаптація функцій державного управління до інноваційного розвитку // Вісник НАДУ. – 2004. – № 6. – С. 50 – 55.
7. Державне управління і менеджмент: Навч. посіб. у таблицях і схемах / Г.С. Одінцева, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов та ін.; За заг. ред. д.е.н., проф. Г.С. Одінцової. – Х.: Хар РІ УАДУ, 2002. – 492 с.
8. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика: Моногр. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 4.
9. Инновационный менеджмент: Справ. пособие / Под ред. П.Н. Завалина, А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. – Изд. 2-е. – М.: ЦИСН, 1998. – 568 с.
10. Корженко В. Філософія виховання: зміна орієнтацій: Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 304 с.
11. Кудрявцев И.К., Лебедев С.А. Синергетика как парадигма нелинейности // Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С. 55 – 63.

12. *Мартиненко В.* Інвестиції в інновації – проблеми та шляхи їх розв’язання // Вісник НАДУ. – 2005. – № 3. – С. 235.
13. *Назаретян А.П.* Синергетика в гуманитарном знании: предварительные итоги // Общественные науки и современность. – 1997. – № 2. – с. 91-98.
14. *Нижник Н., Черленяк І.* Синергетично-рефлексивна модель самоорганізації та управління // Вісник НАДУ. – 2003. – № 3. – С. 7.
15. *Пономаренко В.С., Гриньова В.М., Лисиця Н.М., та ін.* Економічні та соціальні аспекти управління інвестиційною діяльністю. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 179 с.
16. *Самарский А.А., Курдюмов С.П.* Парадоксы многовариантного мира – мира вокруг нас // Гипотезы. Прогнозы. Будущее науки. Международный ежегодник. – М., 1989. – Вып. 22. – С. 25.
17. *Чукот С.А.* Генеза духовної культури (управлінський вимір). – Київ: УАДУ, 1999. – С. 10.
18. *Щербіна Д.В.* Закономірності формування та реалізації економічних інтересів: Автореф. дис. ... к.е.н.: 08.01.01 / Донецьк. національн. Ун-т. – Донецьк, 2006. – С. 5 – 7.

Samofalova T.A. The imperatives of methodology of state regulation of financial flows in innovative and investment reproduction.

The article consider the objective conditions of development in a methodology of state regulation of financial flows and means of realization state economic interest in innovative and investment reproduction.

Key words: methodology, state regulation, economic interest, innovation process.

Самофалова Т.А. Императивы методологии государственного регулирования финансовых потоков в инновационно-инвестиционном воспроизводстве.

Рассмотрены объективные условия развития методологии государственного регулирования финансовых потоков, средства реализации государственного экономического интереса в инновационно-инвестиционном воспроизводстве.

Ключевые слова: методология государственное регулирование, экономический интерес, инновационный процесс.